

per un ètimon germ. BESTI-SIND, amb el rotacisme, tan comprovat (V. l'article de 1938) pels molts NLL cat. en *-reny*, *-rèn*. És cert, però, que l'extensió d'aquest rotacisme toponímic indica un fet més freqüent cap al sector Est o Centre dels Pirineus catalans, més aviat que cap al NO. català o el gascó. Però així no ens expliquem la 1a. *r* del grup *-rr* suposat etimològic, i menys encara l'emmudiment d'una *s*^r en la forma moderna. També l'escassa extensió de la inicial BEST-, en onomàstica germànica ens duu a pensar si, dintre de la idea de l'origen germ., no es pot tractar d'un nom diferent.

b) Car també podria ser simplement BERHTIND- (un femení *Berhtindis*, que figura escrit *Beretchinda* en Först. 279, i hi ha variants masculines del mateix sufix on Först. 167), o bé BERHTIND (quatre testimonis en Först.), que des del punt de vista romànic ve a ser el mateix, perquè la *ʁ* cau; i ja en les fonts germàniques trobem variants sense la *ʁ* (Först. 1617). Així, doncs, prescindiríem del rotacisme, però suposariem que *-tr* és degut a la repercussió de l'altra *r* (el trivialíssim fenomen de *cartró*, *murtra*, *ordre*, *tartrana* etc.). El nom de *Betrén* ens el recorden uns noms lorenesos *Bertring* (Moselle, distr. Forbach) i *Bertringen* (distr. Thionville, en fr. *Bertrange*), que apareixen en documents de 1222 i 1130; i el primer és *Betthing* a. 1594 amb igual dissimilació que en *Betrenn*.¹

c) Si només ens feia escrúpol la poca freqüència dels NPP germ. en BEST- també podríem partir de BERHTISINDIS, car aquest està ben documentat (*Bertisendis*, *Berhtisind*, Först. 295).

Entre les tres variants de l'etim. germ. A) a penes es pot indicar preferència, car a) té el punt flac de partir d'un ètimon amb inicial rara en onom. germ. no fundat gaire més que en el cat. *Bastareny*, ultra postular el rotacisme; c) també el postula; c) i b) tenen l'avantatge d'estar documentats per Först., aquest també postula la repercussió de la segona *r*.²

B) Aquestes objeccions a què es presta l'etimologia germ., no són de importància decisiva, totes més o menys superables; però com que són en sèrie, obliguen a pensar si convé buscar una etimologia al·lo-glòtica, que donat el paisatge toponímic de la zona seria sens dubte del grup aquitano-basc. No cal dir que això no és menys típic ni abundós entre els noms dels pobles aranesos: *Lés*, *Bossost*, *Arres*, *Arròs*, *Garòs*, *Arties*, *Unya* i algun dels que he donat supra com dubtosament germànics; i no diguem de les valls gascones limítrofes. Majorment no tenint de la *d* de la base *-end(o)* altra prova que una menció medieval *-endo*, que encara que sigui ben segura i fins si fos repetida, no fóra fonament ben inequívoc, car podria haver-hi ultracorreció de *-enno*.

Hi ha força testimonis de NPP aquitans en *-TENNIS* (com SEMBETENNIS > *Sent-Beat*, a la sortida de la Vall d'Aran, i V. supra *Sant Biado*, s. v. *Beat*); i més encara en *-ENNIS* i *-ONNIS* (veg. *Sispony*, *Les Bons*); per a *Berén*, supra, m'inclino més aviat per *BERENN bascoide (amb bc. *bera* 'cap avall'): qui sap, doncs, si

aquí no hauríem de suposar també un germà d'aquest BERENN + TENN aquitànic. Caldria admetre llavors que tots tres o quatre NLL gascons com l'aranès haguessin afegit a aquest BER(E)TENN una *r* repercussiva.

Si trobéssim en basc algun punt de suport per a aqueixa combinació estaria en terreny molt ferm, tant o més que en la via germànica. Justament es coneix un «cantar» o poema narratiu popular, en basc de la Sule, *Berteretx Khantoria = la Chanson de Berteretx* (Azkue, *Euskalerrria Yakintza* IV, 1947, 196-7, i Mitxelena, *Lit. Vca*. 169, 41, 29); i és que hi ha un NP *Berteretx* en aquesta regió basca (existent si bé infreqüent: no en Mitx., *Apell.*); que en les versions d'aqueix poema apareix també en les variants *Bertendona* i que Mitx., *Apell.*, desgraciadament, no explica, i es limita a posar-lo en la sèrie dels formats en *-ona*. Si sabéssim que aquests noms són verament euskèrics, tindríem un bon suport per creure en l'origen basco-aquitànic del nostre.

Però, a reserva del dictamen dels bascolegs especialistes, crec més ben fundada l'etimologia intra-basca, secundària, que se'ls pot veure. *Bereter-etxe* em sembla 'la casa del capellà', sobretot tenint en compte les variants *Berteretx* i *Berterrets*, car *bereter* adés té *-rr* adés *-r* (usuals amb article, *berterra* i *beretera*). I *Bertendona*, a causa de la *-d-*, em sembla clar que no conté el sufix *-on* (de *Leku-on-a* etc.), sinó que és un compost *Bar(e)ter-don-a* 'el sant prevere, el capellà venerable' (com *Don-ostia*, *Don-ibane*, *Don-azabarre*, *Don-estebihiri*, *Donapaleu*), amb una simple dissimilació d'una de les de *Berter-don-a*.² Ara bé *ber(e)ter* 'capellà, prevere' no és més, com és ben sabut que un manlleu del llatí vg. *PREBITER* (> *prevere*, *prouvoire*, *prêtre*) passant per *p(e)reeter*, manlleu tardà: els aquitans i euskèrics del temps visigòtic eren pagans: que «cil d'Aran» feren cremar Santa Fe d'Agén i lluitaren heroicament contra els francs evangelitzadors. Així l'esperat suport basco-aquitànic per a la nostra hipòtesi *BERETENN- s'ha tornat fum, i amb ell també la possibilitat de relacionar el nostre nom arano-comenger amb aquests cognoms bascos o amb llur ètimon.

En definitiva queden obertes les dues vies etimològiques A) i B), però cal reconèixer que B) no és gaire menys hipotètica que A), almenys en la variant A (b). Acceptem BERT(U)IND, o *-SIND*.

¹ Com que no hi ha un component *-RING* en Först., pensa Longnon (*Les NLL de la Fr.* § 894) que vinguin de *Berthari* + *ING* però però no em sembla possible perquè trobaríem **Bertering*, amb *-er-* sense síncope en les mencions de l'Edat Mitjana. Han de ser BERHT-IND amb *-r-* repercussiva en aquest. — ² Potser ajudant-hi infl. del nom comuníssim *Bertrando*. Un NP *Berterandus*, *Vert-* apareix sovint en doc. de Benasc i de l'alta Ribg., aa. 1015-1019 (MDuque, *Docs. Ovarra*, 39.1, 39.10, 39.7, 51.1, 52.5): és clar que resulta de *Bertrandus* 'Bertran' per anaptixi de la segona *e*; però és superflu rumiar si *Betrén* s'hi podria relacionar: de cap manera la *á* no es podria tornar *é*.